

Stjepan Damjanović

MATICA HRVATSKA
jučer, danas, sutra

MATICA HRVATSKA
Zagreb, 2015.

TE MEL JI

U vrijeme hrvatskoga narodnog preporoda javila se potreba za društvom koje bi tiskanjem knjiga na hrvatskom jeziku podržavalo i promicalo hrvatsku nacionalnu svijest. Već je 1829. Ljudevit Gaj iznio ideju o takvom društvu, a 1836. Hrvatski je sabor donio odluku o njegovu utemeljenju, međutim, trebalo je čekati kraljevu potvrdu da bi Društvo moglo započeti s radom. U ono su se vrijeme takve potvrde vrlo dugo čekale. Hrvatski su se rodoljubivi intelektualci odlučili za jednostavniji put: unutar Ilirske narodne čitaonice utemeljiti *glavnicu* za izdavanje »svakojakih korisnih knjiga u ilirskom jeziku«. Da bi se takva glavnica utemeljila, bilo je dovoljno dopuštenje gradskoga magistrata pa je 10. veljače 1842. utemeljena izdavačka glavnica, nazvana je *Matica ilirska* i izabran je njezin prvi predsjednik – grof Janko Drašković. Taj dan slavimo kao dan utemeljenja Matice hrvatske i od njega su prošle 173 godine. Grof Janko Drašković na taj je dan rekao i ovo:

Najpoglavitija svrha društva našega jest: nauku i knjževstvo u našem narodnom jeziku rasprostranjivati i priliku mladeži našoj dati da se domorodno izобрази. Ovamo najviše spada utištenje vrstnih knjiga za priličnu cijenu.

Još prije toga dana, također u Ilirskoj čitaonici, Drašković je naglasio da će buduće društvo biti od koristi narodu

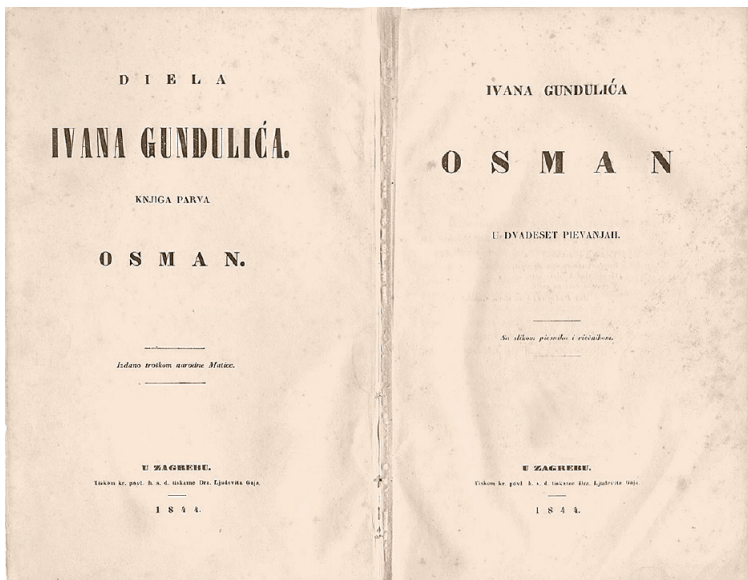
... ako naš jezik temeljito i savršeno naučimo. Ako zatim korisne knjige drugih izobraženih naroda u naš jezik prevedemo ili sami takove osnujemo. Ako trgovačku i poljo-

djelsku vrst izbistrimo, najviše pako ako primjerno odhranjenje naroda našega i pridobavljenje većega imetka njemu pripravimo.

I iz tih nevelikih navoda jasno se vidi da su Matičini utemeljitelji u prvom redu mislili na hrvatski jezik i književnost, ali nipošto samo na njih. To se vidi i iz njihovih praktičnih odluka kao što su one da će dati 20 dukata onome tko napiše knjigu kako da naše vino izvozimo, 40 dukata onome tko napiše knjigu koja će pokazati kako da se podigne suknara i kožara, 15 dukata za knjigu o »papirani«, 16 dukata za knjigu koja bi govorila o podizanju gospodarstva na način da se knjiga može i u učionicama upotrijebiti itd.

Iz Draškovićevih se riječi također vidi da je Matičinim utemeljiteljima bila daleka svaka pomisao na izolaciju hrvatske kulture i da prevođenje najboljih stranih knjiga drže jednim od svojih glavnih zadataka. Drugi je zadatak razvijanje kulture u svim oblicima jer je kultura preduvjet nacionalne homogenizacije, tada prijeko potrebne. Matičin časopis »Kolo«, koji počinje izlaziti 1842., s prekidima, danas je jedan od najstarijih časopisa u europskom kulturnom prostoru.

Pod ilirskim imenom Matica će djelovati do 1874. godine i razdoblje od osnutka do te godine obično se drži **prvim razdobljem** u Matičinoj povijesti: osam ju je godina vodio Janko Drašković, šest Ambroz Vranyczany, četrnaest Ivan Mažuranić i dvije Matija Mesić. Teškoće su bile brojne, ali matičari su činili ono što su mogli. Godine 1844. izlazi svima nam poznata i draga prva Matičina knjiga – Gundulićev *Osman* s Mažuranićevom dopunom, iste godine i Demetrova *Dramatička pokušanja*,

Prvo izdanje Gundulićeva *Osmana* iz 1844.

ali u tom prvom razdoblju Matičina izdavačka aktivnost nije velika. Bachov apsolutizam zatvorit će Ilirsku čitaonicu i Matica ostaje sama te se najviše uključuje u skupljanje novca za utemeljenje važnih institucija: kazališta, gospodarskoga društva, Narodnoga doma, brodarskoga društva, knjižnice itd. Stalno se »moljakalo« za novac pa je Ljudevit Vukotinić pisao:

Prošiti dakle treba i vavijek prošiti; u svakoj skupštini, kod svake gostbe, u svakom spravišću, tako da najbolji domorodac dosaditi mora drugom najboljem domorodcu

*i već se ljudi iz daleka boje, kad vide da stanoviti domo-
rodci k njim dolaze.*

Budući Matičin predsjednik Tadija Smičiklas komentirao je Vukotinovićeve riječi i rekao »da država nije dala ništa, bogataši malo, a sirotinja daleko najviše«. Od važnih događaja iz toga prvog perioda spomenut ću da počinju izlaziti »Neven« i »Kolo«, a Matica pomaže i izlaženje »Književnika«, časopisa koji je trebao pokazati da Hrvatska ima znanstvene snage koje su dovoljne da se utemelji Akademija znanosti. Godine 1847. napokon su potvrđena Matičina pravila.

Drugo razdoblje Matice hrvatske traje od 1874 do 1917. tijekom kojega Maticu vode Ivan Kukuljević Sakcinski (1874–1889), Tadija Smičiklas (1889–1901), Ivan Trnski (1901), Đuro Arnold (1902–1908) i Oton Kučera (1909–1916). Godine 1874. nova Pravila Matice ilirske donose i novo ime: Matica ilirska postaje Matica hrvatska, a promjenu imena Tadija Smičiklas je ovako objasnio:

Priznajemo imenu ilirskomu da je prije 30 godina bilo kao i narodno, još i više, jer je potrgana uda naroda sklappalo u jedno živo biće; priznajemo da je s imenom ilirskim poraslo najljepše i najoduševljenije doba hrvatske povijesti ... al sav je narod to ime pokopao, pa mu ni mi ne mogasmo sada novi hram graditi. Ime je hrvatsko jače, ono zove Hrvata pod narodnu zastavu, ono promiče svu svijest narodnu, ono se javlja svakim dahom narodnim...

Taj će period obilježiti i pojava »Vijenca« (1869), lista namijenjenoga »zabavi i pouci« koji je u mnogim trenucima bio jedan od ljepših izloga hrvatske književnosti pa i drugih odsječaka kulture.

VIENAC

ZABAVI I POUCI.

Broj I.

U ZAČETKU DNE 23. SIBIČNJIA 1869.

God. I.

Izdavao svake nedjelje. — Cijena: 1/2 efor; godišta 1 efor; u hodu 7 for. — Redakcija se ne odgovara.

Štampano u Vienne: — Cijena: 1/2 efor; godišta 1 efor; u hodu 7 for. — Redakcija se ne odgovara.

Pjesma uz vienac.

Sjajno je I. T.

Do, etičko da bevrno,
Dok nam krasni svet se rali;
Ajo, vianac da vjrao,
Dok se nikome smrti svili!

Al po izbor dalje etičko,
Vidimo svi zanamiti,
Da nam bude dika veća
Vianac svetom ponamiti!

Dajto namja ponamiti
I besija naravnoga,
Da se vianac etičko diko
Ostajaj naravnoga.

Dajto nam naravnoga,
Jer na rano selikajaj
Našaj roba etičko mio,
Kudo ljuker nastojaj.

I ljuker dalje selikajaj,
Slovance, etičko ponamiti,
Silko etičko selikajaj
A i namja selikajaj!

I etičko i etičko
Vianac, etičko selikajaj,
Mloda, etičko selikajaj,
Pevanje i selikajaj.

I etičko i etičko,
I etičko i etičko,
Krasna etičko i etičko,
Nok je etičko i etičko!

I etičko selikajaj
Dajto namja selikajaj,
Da selikajaj selikajaj
Što u vianac namja selikajaj.

A uz etičko selikajaj
Jugoslav vianac selikajaj,
Veselo se da etičko selikajaj
I selikajaj selikajaj!

I po koju etičko selikajaj
U etičko selikajaj selikajaj,
Da u vianac selikajaj selikajaj
Našaj znanje etičko selikajaj.

A etičko selikajaj i etičko selikajaj
Vianac vianac selikajaj selikajaj,
Te ga etičko selikajaj selikajaj
I selikajaj selikajaj selikajaj.

Vij se vianac selikajaj selikajaj
Oto selikajaj selikajaj selikajaj,
Oto selikajaj selikajaj selikajaj
Da je etičko selikajaj selikajaj!

Vij se vianac selikajaj selikajaj
I selikajaj selikajaj selikajaj selikajaj,
Da nam selikajaj selikajaj selikajaj selikajaj
Selikajaj selikajaj selikajaj selikajaj!

Ka da etičko selikajaj selikajaj selikajaj
Krasna etičko selikajaj selikajaj selikajaj selikajaj,
Tako etičko selikajaj selikajaj selikajaj selikajaj selikajaj
Viel se etičko selikajaj selikajaj selikajaj selikajaj!

Prvi broj Matičina Vienca objavljen je 23. siječnja 1869.

U periodu do kraja Prvoga svjetskog rata Matica je izdala više od 120 značajnih djela: antologija, prijevoda, znanstvene literature, djelā hrvatskih pisaca; sve su to izdanja bez kojih se uopće ne može razumjeti povijest hrvatske književnosti i kulture u drugoj polovici XIX. stoljeća. Smičiklasova je misao da Matica hrvatska mora popuniti prostor između znanstvene knjige kakvu izdaje Akademija i knjige za običan puk, tj. mora tiskati knjige za hrvatsku inteligenciju. Nova zgrada Matice hrvatske, u kojoj smo i danas, sagrađena je 1887, zatim je 1892. objavljena je spomen–knjiga o pedesetoj obljetnici

utemeljenja, a značajan je i Matičin udio u utemeljenju Društva hrvatskih književnika (1900). Na kraju XIX. stoljeća Tadija Smičiklas je izrekao riječi koje nam i danas trebaju značiti više od časne povijesti:

Bit će gdjekojih prigovora našim knjigama doklegod se budu čitale. Zlo bi bilo da tako ne bude, jer onda mi ne bismo imali čitajućeg občinstva. Ljudi bi bili članovi da ispune neku tobožnju patriotsku dužnost. To bi bio patriotizam od pristojnosti društvene, patriotizam bez svijesti. Mi bismo gradili kuću na pijesku...

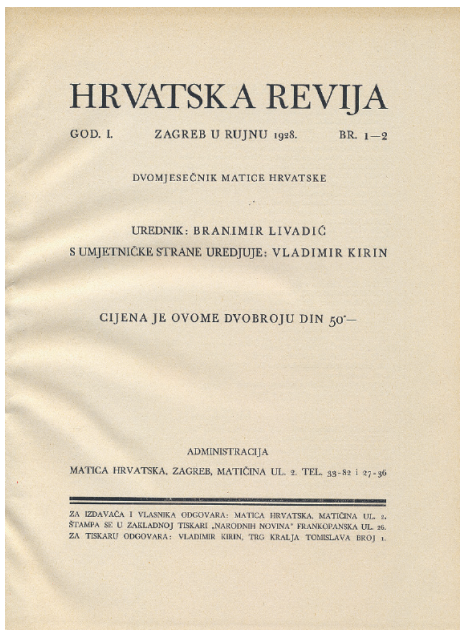
A Oton Kučera je prognozirao:

Ma kako se dakle prema potrebama novih dana razvijala Matica, u jezgri ostat će joj zadaća ista kao i do sada: širiti znanje i čeličnost u najšire vrste naroda.

Godine 1914. banska vlast naređuje da Matica prekine javno djelovanje, ali će knjige i dalje izlaziti. Ponovno dopuštenje za javno djelovanje stiglo je 1917. i to je godina kojom počinje **treće Matičino razdoblje** koje će trajati do 1945., a na čelu Matice hrvatske tijekom tog razdoblja bili su: Krsto Pavletić (1917–1918), Fran Tućan (1918–1920), Dragutin Domjanić (1921–1926), Albert Bazala (1927) i Filip Lukas (1928–1945) .

U novoj državi, prvoj Jugoslaviji, ubrzo počinju problemi jer se iz dana u dan povećava napetost u odnosima s Beogradom. Glavni su razlog nastojanja iz Beograda da se Matica i sva društva slična njoj u cijeloj državi ujedine u jedno, a hrvatski su intelektualci takvo nastojanje odbijali i držali da bi njegovo ostvarenje bilo kobno i za Maticu hrvatsku i za hrvatski narod. Navedene napetosti su predsjedničkoga mjesta stajale dvojicu Matičinih pred-

Prvi broj *Hrvatske revije* objavljen je kao dvobroj u rujnu 1928.

sjednika (Frana Tućana i Alberta Bazalu) jer je članstvo držalo da se nedovoljno odlučno odupiru beogradskom centralizmu. Matica je zapravo vodila opozicijske snage u državi iako su u njoj djelovali književnici i intelektualci različitih svjetonazora (u njoj su svoje mjesto tada našli, primjerice, i Miroslav Krleža i Mile Budak).

Kultura visokog stupnja uvijek je bila jedan od glavnih planova Matice hrvatske: 1928. počela je izdavati »Hrvatsku reviju«, časopis koji je na nov i dotad nepoznat način u hrvatskoj periodici nudio književnost, filozofiju

i ostale kulturne i znanstvene sadržaje i to ne samo hrvatskog podrijetla, nego i sadržaje iz mnogih europskih zemalja.

Godine 1929. osnovano je trgovačko društvo »Promatica«, na koje su preneseni svi Matičini prihodi uz ovlast da izdaje knjige u ime Matice hrvatske. Takvo društvo nije moglo biti raspušteno, niti mu se mogao postaviti komesar.

Do 1940. Matica je izdavački i dalje vrlo uspješna iako se 1923. Dragutin Domjanić žali i kaže:

Duševni se rad zapravo i ne plaća ... baca mu se milostinja. Vješt udarac glavom kod nogometa ima veću vrijednost, nego misao učenjakova. Koji knjige trebaju, sad je gotovo i ne mogu kupiti ... a bogatašima više ne treba glumiti interes za kulturu.

Geograf i povjesničar Filip Lukas na čelu je Matice hrvatske od 1928. do 1945, a činjenica da je Matičin predsjednik i za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske odredit će njegovu sudbinu, a velikim dijelom i njegovo mjesto u kasnijim interpretacijama hrvatske povijesti. Nekako su se vrlo sramežljivo spominjali njegovi izrazi nezadovoljstva načinom na koji su ustaše obnašale vlast. Napominjem da bi jedna objektivna monografija o Filipu Lukasu, koja do danas nije napravljena, a koja ne bi usklađivala povijesnu istinu ni sa čijim željama ni ideološkim pozicijama, bila velika pomoć u razumijevanju ne samo Matičine nego i općehrvatske novije povijesti. Za matičare je osobito važna Lukasova misao da je narod kulturni ako je sav prožet kulturom, a ne kad ima samo nekoliko velikana kulture i umjetnosti.

Policijski izvještaj iz 1972. o radu Središnjice i ogranaka Matice hrvatske u tiskanom obliku objavljen je u Središnjici 2002.

Četvrto razdoblje Matičine povijesti započinje 1945. i traje do 1971. ili, s obzirom na okolnosti, do 1990. Predsjednici Matice hrvatske u tom su razdoblju bili: Mihovil Nikolić (1945–1949), Gustav Krklec (1950–1954), Jakša Ravlić (1954–1968), Hrvoje Iveković (1968–1970) i Ljudevit Jonke (1970–1971).

Nova komunistička vlast ondašnje Republike Hrvatske 1946. šalje u Maticu hrvatsku kao nove članove–radnike 72 svoja simpatizera i iz njihovih redova bira Matičino čelništvo. Iako plaća neminovan dug novoj ideologiji, Matičino izdavaštvo na zavidnoj je razini, a 1953. oživljavaju brojni Matičini ogranci/pododbori i aktivniji među njima objavljuju ne samo knjige, nego tijekom pe-

desetih i šezdesetih godina utemeljuju i književno-kulturne časopise koji izlaze i danas: »Zadarska revija«, splitske »Mogućnosti«, »Riječka revija«, i riječki »Dometi«, »Dubrovnik, osječka »Revija«, karlovačka »Svjetlost«, da spomenem samo neke.

U tom je razdoblju tj. 1962., (dakle u ozračju proslave 120. obljetnice utemeljenja Matice hrvatske) pokrenuta iznimno važna biblioteka »Pet stoljeća hrvatske književnosti«: knjige iz toga niza objavljujane su i prodavane u vrlo visokim nakladama, a u ono su ih vrijeme s velikim oduševljenjem iščekivali književni stručnjaci kao i raznorodni ljubitelji knjige.

Godine 1954. Matica hrvatska u suizdanju s Maticom srpskom objavljuje poznati *Rječnik dviju Matice*, a 1970. Matica hrvatska odustaje od daljnje suradnje. U međuvremenu je 1967. objavljena *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga jezika*. Riječ je o dokumentu iznimne važnosti, koji jezikom primjerenim vremenu u kojem je nastao, zahtijeva da hrvatski jezik zadobije primjereno mjesto u društvu.

U brzom pregledu povijesti nastanka i djelovanja Matice hrvatske stigli smo dakle do godina koje pamte i naši suvremenici: riječ je dakako o događajima iz 1971. U proljeće 1971. godine pojavio se »Hrvatski tjednik«, list koji je najavljuvao nova vremena i bio »trn u oku« onima koji su se bojali promjena. U siječnju 1972. Matičin predsjednik Ljudevit Jonke i Upravni odbor prisiljeni su odstupiti s dužnosti. Matičine je prostore zaposjela policija, a njezina velika imovina dijelom je otuđena, a dijelom dana Akademiji na čuvanje; nastupilo je vrijeme progona.

Većina članova Matičine uprave je uhićena, a brojni su Matičini članovi izgubili posao. Iako formalno nije zabranjena, Matica hrvatska od 1972. nije smjela djelovati ni na koji način. Od 1972. do 1990. Nakladni zavod Matice hrvatske, osnovan šezdesetih godina XX. stoljeća, djeluje kao samostalni nakladnik i u pojedinim uspješnim godinama objavljuje i više od 50 naslova.

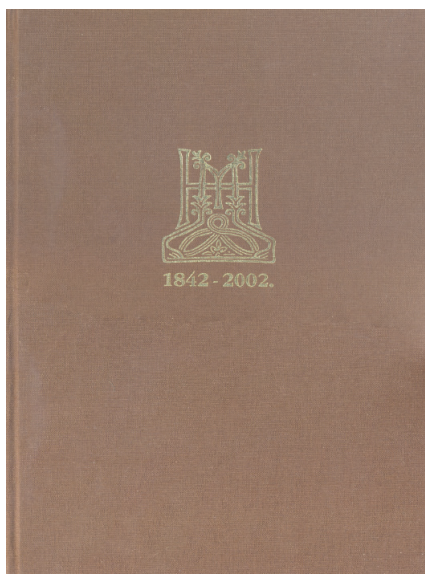
Najnovije **peto razdoblje Matice hrvatske** počinje 1990. U lipnju te godine hrvatski književnik Petar Šegedin izabran je za predsjednika Matice hrvatske sa zadaćom da pripremi obnoviteljsku skupštinu na kojoj će se izabrati redovno čelništvo. To se i dogodilo 8. prosinca 1990. kada je izabrana nova uprava na čelu s Vladom Gotovcem koji će Maticu hrvatsku voditi šest godina (do 1996), a nakon njega će na njezinu čelu također šest godina biti Josip Bratulić (1996-2002). Igor Zidić pripada u predsjednike koji su najduže bili na čelu Matice hrvatske (2002-2014), a autor ovih redaka dvadeset i treći je predsjednik Matice hrvatske.

U samostalnoj hrvatskoj državi nakladništvo Matice hrvatske razvilo se kao nikada do tada u povijesti; njezini ogranci i odjeli organizirali su brojne kulturne događaje, a vodeći ogranci objavili su knjige kojih se ne bi postidjeli ni najugledniji europski nakladnici.

Tijekom svojega postojanja Matica je očito uvijek bila svjesna istine koju je jednom prilikom tako lijepo izrazio njemački književnik Herman Hesse riječima:

Od svih svjetova koje čovjeku nije poklonila priroda već ih je stvorio njegov vlastiti duh, najveći je svijet knjiga.

Držim da je i iz ovako kratkog, upravo torzičnog, izleta u povijest Matice hrvatske posve jasno da je povijest Matice hrvatske današnjem njezinom članstvu velik kapital. Slavnu Matičinu povijest ne možemo, međutim, nuditi umjesto onoga što smo mi dužni i moramo činiti. Jedan od predsjednika Matice hrvatske, književnik Petar Šegedin je govorio da su kulturne vrijednosti jednog naroda *njegovo lice kojim se obraća drugim narodima, pa i samom sebi ... u kojima nalazi utočište pred prijetnjama svijeta animalne nužnosti.*

Naslovnica *Spomenice Matice hrvatske 1842-2002.*
autora Josipa Bratulića i Ive Mažurana

MATICA JE I DANAS POTREBNA

Matica hrvatska djeluje već 173 godine, 2017. slaviti ćemo 175 godina njezina rada i djelovanja. Rado ističemo da je ona najstarija hrvatska kulturna ustanova. Oni koji su joj privrženi vide u tome prednost jer nakupljena iskustva ne mogu biti naodmet u obavljanju poslova i dostizanju programskih ciljeva. Oni koji joj nisu bliski, među kojima ima i onih koji misle da je posve suvišna, često nam upućuju poruke koje bi se mogle podvesti pod poznatu izreku »da se vodom koja je protekla nitko ne može oprati«, misleći da Matica ima slavnu povijest, ali da u suvremenom trenutku može malo učiniti. Najbolji su odgovor na takve tvrdnje tisuće i tisuće ljudi koji se okupljaju oko Matičinih programa, njezini članovi i prijatelji. Odgovor su novi članovi koji se stalno i u velikom broju upisuju, odgovor su programi koje smišljamo i ostvarujemo, raznoliki programi koji svi imaju isti zajednički nazivnik – čuvanje hrvatske posebnosti i hrvatskoga duha ili, kako to volimo moderno reći, čuvanje nacionalnoga identiteta.

Čuvanje posebnosti u hrvatskom i u svakom drugom narodu povezano je s poštivanjem prošlosti, jer u starijoj i u novijoj našoj povijesti, i ne samo našoj, pojavljivale su se skupine ljudi i organizacije koje su htjele uništiti svako povijesno sjećanje, koje su sve povijesno ocjenjivale nevažnim ili su o svemu govorile kao o štetnom. Zašto su to činile? Njihova je želja bila uvjeriti ljude da povijest počinje s njima. Svojim djelovanjem Matica hrvatska čini suprotno: podsjeća nas da se rođenjem pojavljujemo u svijetu koji su naši roditelji i naši bližnji za nas stvarali i koji mi na-

stojimo učiniti što boljim za one koji će doći poslije nas. Nije nikakvo pretjerivanje ako kažem da nema ustanove u povijesti hrvatskoga naroda koja se s Maticom može mjeriti brojem i kvalitetom kulturnih aktivnosti, količinom i značajem objavljenih knjiga i to je Matičin nemjerljiv doprinos čuvanju povijesnoga sjećanja. I danas kada u Hrvatskoj imamo nemali broj nakladnika, nacionalno važne serije knjiga najčešće objavljuje Matica hrvatska. Spomenut ću samo edicije »Stoljeća hrvatske književnosti« i »Povijest Hrvata« uz druga brojna vrijedna izdanja koja izlaze u Središnjici i u našim ograncima.

Matica je utemeljena s nekim namjerama i da bi ostvarila neke ciljeve, a preživjela je 173 godine: oni koji su protiv ostvarivanja tih ciljeva protiv su Matice hrvatske. Njima se pridružuju i oni naivni koji nasjedaju na priču da su ciljevi dostignuti i ne razumiju da se ciljevi moraju uvijek iznova dostizati. Ta tvrdnja ne zahtijeva složene mehanizme dokazivanja. Čeznuli smo za Državom, brojni su je naraštaji sanjali, a danas se neki uzrujano i patetično pitaju da li je imamo. Zašto postavljaju to pitanje? Očito nisu zadovoljni kako ona izgleda. To znači da je uspješna država cilj koji uvijek iznova treba dostizati. A dostiže se ne samo djelovanjem političkih stranaka, nego valjanim ispunjavanjem mnogih i raznolikih poslova. I današnja Matica ima u tome svoje mjesto i svoje zadatke. Matica nije surogat političkih stranaka, jer političke stranke ne objavljuju Heraklita, Camõesa, Matoša ni Boškovića, ne trude se pružiti priliku mladim glazbenicima i slikarima, a Matica ne objavljuje politikantske brošure i političke podrške određenim političkim usmjerenjima i strankama. Ona je kulturna ustanova kojoj vlastita povijest i očekivanja značajnoga dijela stanovništva daju pravo da progono-

vori kad drži da su ugroženi nacionalni interesi. U proturječje upadaju oni koji tvrde da je Matica danas nevažna i ujedno se uzrujavaju nad svakom njezinom izjavom. Ozbiljni mislioci kažu da su vjera, kultura i tradicija ovojnice koje čuvaju čovjekovu krhkost i kad ih razorite, uvećavate broj nesigurnih ljudi i povećavate njihovu nesigurnost. U vjeri, tradiciji, kulturi vidim onoga biblijskoga Davida koji može pobijediti Golijata koji je, naravno ne samo kod nas, uspostavio ozakonjenu pljačku i ispiranje mozga kao vrhovna načela tobože slobodnoga svijeta. Neka nas ne zbunjuje prezrivi osmjeh oholih i moćnih, nemojmo se skrivati iza tobožnje nemoći. Od nas se ne traži nemoguće nego samo ona cesarićevska kap koja pomaže tkati dúgu boljega svijeta.

MATICA HRVATSKA, POLITIKA I »HRVATSKA ŠUTNJA«

Danas imamo svoju državu i njezine institucije pa mnogi pozivaju Maticu da se kloni svake politike, kao da je političko djelovanje rezervirano za neke druge institucije ili samo za profesionalne političare. Drugi Matici zamjeraju što se češće i oštrije ne javlja kada je riječ o političkim događajima i hrvatskim problemima. Mislim da tu za dobroga poznavatelja hrvatskih prilika i Matičine uloge u ukupnom našem društvenom životu nema nedoumica: Matica se naravno ne treba miješati u stranačku politiku niti sve ono što ona podrazumijeva, ali zbog svoje uloge u hrvatskoj povijesti Matica ima pravo i treba reagirati kada ocijeni da je riječ o problemima koji nadilaze svakodnevnu politiku. Tako se oduvijek mislilo u Matici, tako su o njoj mislili mnogi hrvatski uglednici.

Pozdravljajući skupštinu Matice hrvatske u ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti akademik Ivan Supek je 1992. rekao i ovo:

Akademija i Matica hrvatska moraju stajati iznad stranaka, ali se moraju baviti i politikom i iznositi svoje primjedbe i gledišta.

Naš dojučerašnji predsjednik Igor Zidić u više je navrata o tome govorio i u predgovoru *Spomenici Matice hrvatske 1842.–2002.* koju su napisali Josip Bratulić i Ive Mažuran ovako sažeo:

Možda bi se moglo reći da politika, kao djelatno područje, nikada nije bila ni dalekim ciljem Matice hrvatske, još manje bi se takvim ciljem mogla navesti težnja postizanja realne političke moći. Ipak, unatoč tome, nismo uspijevali izbjeći da – od vremena do vremena – politika postane našom sudbinom. Naročito ne u onim teškim trenucima kad su narodni interesi – i to oni temeljni – bivali ugroženi. Tada se glas Matice hrvatske i očekivao i čuo.

Iz naših matičarskih redova često se čuje prigovor da nas se rijetko i slabo čuje. To međutim nije istina.

Spomenut ću samo reakcije na neke novije događaje koji to potvrđuju: Matica je objavila možda najcjelovitiju ocjenu haaških presuda hrvatskim generalima, pozvala Hrvatski sabor na dosljednu osudu komunističkih zločina, pripremila skup o 1971. čiji zbornik radova sada pripremamo. U Matici reagiramo uvijek kada procijenimo da je ugrožen hrvatski jezik, pripremamo Zakon o hrvatskom jeziku, naše novine »Vijenac« i naši časopisi vrlo su kritični prema negativnim pojavama u hrvatskome društvu. Neprekidno govorimo o glavnom hrvatskom problemu, demografiji, utemeljili smo i Odjel za demografiju itd. Matica dakle nije šutjela o mnogim problemima i pitanjima, ali smo svjesni nevelikog dosega naših tekstova, naših predavanja i naših izjava. Odavno znamo da bi jako dobro bilo kad bismo imali svoje dnevne novine, ali to je sada nedostižno. A i novinstvo je danas u krizi i sve više prelazi u elektroničke medije.

Postoje ipak oni matičarski kapilarni načini djelovanja. Zato neprekidno pozivam na povećanje broja članova, zato pozivam ljude da se učlane u Maticu, jer do svojih

članova možemo lakše doći preko predavanja, preko »Vijenca«, preko časopisa i na druge načine. Ali nije dobro kad se ljudi učlanjuju u Maticu zbog jedne rečenice koju je izgovorio netko od Matičinih čelnika i koja im se sviđjela, niti je dobro kada iz Matice izlaze jer im se neka izjava nije sviđjela. Moraju biti uz program Matice hrvatske, moraju taj program poznavati i podržavati. U nepravednoj raspodjeli medijske moći moramo parirati istinoljubivošću, kvalitetom, zauzetošću za opće dobro, međusobnim povjerenjem, udruživanjem s onima koji su iz istih ili sličnih razloga marginalizirani. Najbolji Matičini promotori su istinski intelektualci kojima je stalo do nacionalne kulture.

Ljudi ne smiju očekivati da im Matica ili neka druga ustanova u njihov poštanski sandučić pošalje sažeto mišljenje o svakom važnom problemu, moraju i sami uložiti napor da bi saznali što institucije misle. Svi ne stanemo u TV dnevnik i netko tko nije pripravan za svoju obaviještenost potrošiti više od pola sata dnevno, netko tko u životu nije pročitao dvije Matičine knjige, tko ne prati Matičinu periodiku, posebno »Vijenac«, taj ne smije nikoga kriviti za šutnju.

MATICA HRVATSKA I NACIONALIZAM

Matica je češće nego druge ustanove objavljivala hrvatske prijevode s drugih jezika te tako hrvatskim čitateljima posredovala plodove srca i uma drugih naroda i drugih sredina. To spominjem stoga što se s određenih mjesta Matice često predbacuje da je nacionalistička. Neki neće razumjeti, a neki doista ne razumiju da matičari kroz povijest pa ni danas čovjekov život ne svode na nacionalno, ali da je Matica utemeljena i postoji zbog nacionalnoga, pa njoj prigovarati da stalno govori o Hrvatima, da se stalno bavi hrvatskim problemima isto je što i prigovarati hidrocentralama što stalno proizvode struju. Matica je nacionalna ustanova i nacionalno je u opsegu njezina temeljnoga rada pa je razumljivo što je oduvijek štitila i slavila hrvatsko ime štiteći i slaveći ono što je hrvatski duh proizveo. Uostalom, zato je i danas živa i djelatna.

Veliki i u ovoj godini toliko spominjani A. G. Matoš već nam je davno izrekao što smo dužni svojoj Domovini:

Prah si bio i u prah ćeš se okrenuti. Tvoje tijelo, duša, srce, tvoje biće past će kao zrelo sjeme na starinu ove naše grude i teško onome tko ostavlja jalov grob! Teško onome tko majci ne vrati više no što od nje primi. I trava i drač i zimzelen i vrba žalostinka će sa cipresom pričati da tu leži luđi čovjek od kralja kozjih ušiju. Jer Hrvatska si bio i u Hrvatsku se moraš obratiti neharni sine hrvatski!

Tako je pisao čovjek koji je bio pravi Europejac po obrazovanju i duhu, koji je poštivao narode u našem nepo-

srednom susjedstvu i one podalje od nas, koji se znao diviti i radovati njihovim dostignućima, ali koji je gledajući rijeku Seinu mislio na Savu i kojemu je u svim parkovima svijeta šumio Tuškanac. I njegov odlični nasljednik pjesnik Drago Ivanišević kaže: »I ja kao Hrvat brat sam sviju ljudi«. Znali su, kao što je svuda i uvijek znao svaki čestiti čovjek, da je rodoljublje tako udaljeno od šovinizma kao što je ljubav udaljena od mržnje.

Ljubav za vlastito najbolji je temelj za poštivanje drugoga i drukčijega.

Matica nije nikada svoje članove birala i dijelila po svjetonazoru, socijalnom statusu ili nekom sličnom diobenom kriteriju. Matica nikada nije pristajala da bude kakva uskostručna ili samo znanstvena ili samo izdavačka ustanova. Jedan njezin davni predsjednik usporedio ju je s nebom čiju ljepotu skladaju i velika sunca i male zvijezde. Ta ostvarena demokratičnost davala joj je i daje joj snagu da prepoznaje probleme hrvatskoga društva i da se djelotvorno uključuje u njihovo rješavanje sredstvima koja pristoje kulturnoj ustanovi, a rodoljublje je 1842. i danas Matičino pogonsko gorivo, jer ono je, što god tko mislio, preduvjet za uspješno djelovanje nacionalnih institucija.

SINERGIJA MATIČINA ČLANSTVA

Matica hrvatska ima razvedenu djelatnost, izdavačku, predavačku, umjetničku, svekulturnu. Ima središnjicu s više od 20 odjela, a izvan Zagreba, u zemlji i inozemstvu, 120 ogranaka. Postoje uobičajeni i uhodani oblici rada kojima se ostvaruje njezin program. No oni ne daju uvijek i u svakom segmentu dobre rezultate.

Glavna skupština Matice hrvatske održana je u Gradskoj skupštini Grada Zagreba 14. lipnja 2014.

Matičine djelatnosti možemo ugrubo podijeliti u dvije skupine: u prvu spadaju one koje ne zahtijevaju znatnija materijalna sredstva, a korisne su. To su različita znanstvena, stručna, popularna predavanja, promocije knjiga, tribine i sl. Matica hrvatska često je jako dobro djelovala kroz naoko sitne oblike rada. Takve sitne zadatke i oblike rada po mojem uvjerenju treba u Matici upravo danas ojačati jer se, s jedne strane, njima puno dobrog može učiniti, ali može se, što nije manje važno, uključiti puno ljudi koji će takvim radom pobijediti svoju malodušnost, koji će napustiti onaj tako proširen stav »A što ja tu mogu učiniti? « i shvatiti da svatko nešto može i da ne treba više, ali ni manje nego što može. Nećemo biti tako bezočni da od čovjeka koji ne zna hoće li sutra imati za kruh očekujemo da kupi Matičinu knjigu, ali i u današnjoj našoj zbilji treba razlikovati one koji »jauču« jer se ne ispunjavaju njihove posve neopravdane želje, (kadšto je to prava nezasitnost), od onih koji se s pravom žale, ili se uopće ne žale iako im je teško. Našu članarinu od 150 kuna godišnje i u siromašnoj Hrvatskoj mogu platiti mnogi i ja ne pozivam članove da uredno ispunjavaju svoju obvezu u prvom redu zbog novca, nego zato da stvorimo posve urednu ustanovu, koja i zbog toga ima pravo tražiti da se bolje vrednuje njezin rad, a ne da u zemlji u kojoj se na različite udruge troši gotovo dvije i pol milijarde kuna godišnje, pet ili šest puta više novca dobiju udruge koje imaju deset puta manje članova i deset puta manje razgranatu djelatnost od Matice hrvatske. Razmislimo dakle o tome možemo li platiti članarinu, možemo li kupiti jednu Matičinu knjigu godišnje, možemo li u dvije tri godine učlaniti jednoga novog člana. Sve to nisu neostvarivi zadaci i nemojmo u našim ograncima ostavljati da dvije ili

tri osobe »vuku« sve poslove. Umjesto tako čestoga pitanja: »Zašto Matica ne čini to i to?«, ponudimo kadšto svoje vrijeme i svoje napore, recimo: »Ja mogu, ja se nudim da učinim to i to«.

Stalno se zalažem za to da ujediniimo svoje darovitosti, da naša kulturna događanja budu mjesta tihe i duboke radosti, da ljude kraj sebe ne doživljavamo kao mušterije i konkurente, nego kao braću koja nose svoje darove, koji mogu obogatiti naš život svojim znanjem, svojim umjetničkim sposobnostima, svojim drugim posebnim darovima. Međusobno se kritizirajmo, ali ne da bismo se svađali, nego da bismo radili još bolje.

Moramo biti svjesni ovoga: i kada organiziramo skromne, ali kulturno značajne događaje mi pomažemo gradnji zajednice koja neće biti neprepoznatljiva, nego će ljudsku osobu imati u prvom planu. Moramo razumjeti da smo tada dio onih snaga koje se doista bore za čovjekovo bolje sutra, a to su one snage u svijetu i u domovini koje se zalažu za opću dobrobit, a ne za pojedinačno prekomjerno bogaćenje, koje se zalažu da jačamo osjećaj blizine s drugim ljudima, a ne da neprekidno prestrašeno mislimo samo na sebe. Kulturna djela su djela koja slave znanje i ljepotu, ili kako su naši stari rekli plodove srca i uma. I to ne bi trebalo u našem sustavu vrijednosti biti nešto na kraju, nešto na što pomišljamo tek kada smo sve drugo, tobože važnije, namirili.

MATIČINI OGRANCI I ODJELI

Moguće je unaprijediti odnose središnjice i ogranaka te ogranaka međusobno. Neki odjeli u središnjici nisu dovoljno aktivni ni djelotvorni, a uz male organizacijske pomake to mogu postati. Svoje programe moraju češće nuditi ograncima. Mnogi naši ogranci najbolje su što u kulturi neke tzv. male sredine imaju. Moramo ih dodatno jačati. Kad bismo napravili izložbu najboljega što su ogranci u dva i pol desetljeća slobode objavili, iznenadili bi se mnogi: malo je i među velikim izdavačima onih koji ih kvalitetom svojih izdanja nadmašuju. No s druge strane, pojave se i izdanja na kojima je znak Matice hrvatske, a kvaliteta im je nikakva, namjere kadšto sumnjive. Trebalo bi naći mehanizam da se to unaprijed spriječi.

Moramo biti poduzetniji i agilniji u predstavljanju izdavačke djelatnosti i središnjice i ogranaka. Ne bismo trebali propustiti da početkom svake godine na nekoliko mjesta pokažemo sve ono što smo objavili, a postoje i drugi načini pokazivanja naše ukupne djelatnosti, posebice izdavačke.

Za bolji rad i bolju međusobnu suradnju potrebno je da se svi potrudimo razumjeti kako Matica funkcionira. Na samom početku života naše suvremene države naši su se prethodnici odlučili da u formalnom pogledu veza između središnjice i ogranaka bude dosta labava, pa je jako malo mogućnosti da središnjica intervenira u ogranaku. Svi koji misle da je to bolje nego jako centralizirana usta-

nova, među koje spadam i sam, moraju biti svjesni da to također jako ograničava središnjicu da financijski pomaže ograncima, pa i onda kada bi to željela i kada bi to bilo opravdano. Sredstva koja središnjica dobiva namjenska su i uvijek su takva da samo pažljivim trošenjem ostajemo »iznad vode«. Mnogi ljudi kada vide našu lijepu palaču na zagrebačkom Zrinjercu, ili kad čuju riječ »odjeli«, misle da su u Matici zaposlene stotine ljudi, a istina je da broj matičinih zaposlenika u središnjici zadnjih godina broji oko tridesetak djelatnika. Naši su odjeli skupine ljudi koji se okupljaju oko određene problematike, a oni koji vode te odjele ne dobivaju za to nikakvu novčanu nagradu. To su ljudi koji u najboljim Matičinim tradicijama svoje vrijeme, svoje znanje, svoju darovitost daruju drugima i potiču druge da to isto čine. Kadšto sa skromnim, kadšto s velikim uspjehom. Normalna ljudska pažljivost mora predsjednika i čelnike Matice hrvatske činiti vrlo opreznima kad iskazuju svoja očekivanja od ljudi koji negdje drugdje imaju svoje radno mjesto i zarađuju za život.

Ogranci su u pravilu posve prirodno najviše zaokupljeni onim vrednotama koje su se ostvarivale i ostvaruju se u njihovu kraju. I tako to treba biti. I u tom je djelovanju Matica nezamjenjiva.

Zalažem se za to da još bolje uredimo odnose između središnjice i ogranaka i ogranaka međusobno. Svi mi imamo puno konkretnih briga u vođenju poslova koji su nam povjereni i postoji opasnost da izgubimo iz vida cjelinu Matičina djelovanja. Neće biti dobro ako knjige i aktivnosti koje može ponuditi jedan ogranak ne prijeđu granice njegova grada ili županije. Nije pogotovo dobro ako cijenimo

da su *Stoljeća hrvatske književnosti* jedan od najvažnijih Matičinih projekata, a ne činimo puno da nešto veći broj tih knjiga završi u osobnim knjižnicama naših članova i ustanova koje u našoj sredini djeluju. Nisam pristalica nikakvoga nametanja iz središnjice, uvjeren sam štoviše da ljudi koji vode naše ogranke dobro poznaju potrebe i mogućnosti svojih sredina, ali svijest o **jednoj** Matici ne smije slabiti. To je uvijek važno, a posebno u vrijeme kada sve teže dolazimo do sredstava za svoj rad i kada smo izloženi različitim teškoćama.

Edicijom *Povijest Hrvata* u sedam svezaka Matica hrvatska predstavlja sintezu hrvatske povijesti od ranoga srednjeg vijeka do današnjih dana

NAJVAŽNIJI NEPOSREDNI ZADACI

Trenutno Matičino vodstvo, slijedi iz svega rečenoga, osobito će nastojati na unutaranjem jačanju ustanove, na povećanju broja članova i na tome da oni uredno izvršavaju svoje članske obveze. To nije samo plaćanje članarine, nego život s Maticom, s njezinim programima, nuđenje pomoći tamo gdje je i onda kada je to moguće. Povezivanje središnjice s ograncima treba ojačati ne samo u smislu odnosa vodstva i članstva, nego i međusobnog i višesmjernog obogaćivanja dobrim programima. No, uopće nećemo posustati u tome da djelom i riječju hrvatskoj kulturnoj javnosti svjedočimo važnost Matičinih programa i da zahtijevamo da se ti programi pravedno vrednuju.

Naša će izdavačka djelatnost i dalje biti bogata unatoč svim teškoćama s kojim se izdavaštvo u Hrvatskoj bori. Bilo bi dobro da ga i u središnjici i u ograncima bolje planiramo i jače profiliramo, da nam kvaliteta, a ne puko gomilanje bude u prvom planu. Ako izdavaštvo ogranaka i središnjice gledamo kao cjelinu, istaknuo bih tri velika zadatka: *Stoljeća hrvatske književnosti*, *Povijest Hrvata*, *Enciklopedija Matice hrvatske*. Radit će ih oni koji su za to zaduženi, ali mnogo ih je koji mogu pomoći, makar i samo tako da znanca upozore da je izašla nova knjiga u tim edicijama. Ni jedan član Matice hrvatske ne bi prema tim edicijama smio biti ravnodušan. S druge strane, u kulturnoj promidžbi te edicije ne smiju zasjeniti sve vrijedno iz Matičina ukupnoga izdavaštva.

Prvi i stoti svezak biblioteke Stoljeća hrvatske književnosti

»Vijenac« je naš izravni doticaj sa članstvom, ali i s kulturnom hrvatskom javnošću. Moramo ga držati na visokoj razini, nuditi mu dobre tekstove i plodotvorne ideje, a ne kritizerstvo koje izlazi iz tobožnje zakinutosti. I u članstvu i u društvu trebamo više govoriti o »Hrvatskoj reviji« i »Kolu« i upozoravati na njihove vrijedne sadržaje.

U nekim vremenima su se gotovo svi važniji hrvatski intelektualci okupljali oko Matice hrvatske. Danas nije tako, ali i danas ih je lijep broj i vrlo uglednih vezan uz Maticu. Znam da među onima koji danas nisu blizu Matice (po svojem djelovanju) ima onih koji su joj blizu po vrijednostima koje zastupaju, i treba naći načina da se uključe u Matičine programe, da njezine programe učine bogatijima i djelotvornijima. Moramo se zalagati da što više ljudi shvati kako nije dosta da se Matice sjetimo

samo onda kada bismo htjeli u njoj objaviti knjigu, u njezinim glasilima tekst, ili održati predavanje u njezinim prostorima. Moramo biti pripravnici da pomognemo da se i tekstovi drugih objave, da se i izlaganja drugih poslušaju. Tako ćemo nastaviti njezinu povijest – povijest čuvarice hrvatskoga kulturnog identiteta.

Naša lijepa palača nalazi se u nimalo zavidnom stanju. Trebat će puno umješnosti, truda i novca da je učinimo onakvom kakva treba biti, i u vezi s tim planiramo u narednim godinama brojne akcije. To je naša obveza i prema prošlosti, ali i prema budućim hrvatskim naraštajima.

Teškoće su nekima razlog da odustanu, nekima da ojačaju. Matica hrvatska kroči prema svojoj 175-oj godišnjici upravo stoga što teškoće nisu pokolebale ljude koji su ispunjavali Matičine programe i koji su uvijek našli načina da sav hrvatski kulturni prostor premreže knjigama i kulturnim događajima.

Neka tako bude i dalje.